УДК 37.036
DOI https://doi.org/10.32782/ped-uzhnu/2025-8-30

Яневський Вячеслав Олександрович,
ORCID ID: 0009-0006-1522-6338
аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЇ

THEORETICAL PRINCIPLES AND PRACTICAL IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR FORMING AESTHETIC CULTURE IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN THROUGH CHOREOGRAPHY

У статті розкрито значення формування естетичної культури молодших школярів як важливої складової їхнього гармонійного розвитку. У статті обґрунтовується, що розвиток естетичної культури у молодших школярів є важливою складовою сучасної освіти, оскільки забезпечує формування цілісного світогляду, емоційної сприйнятливості, естетичного смаку та здатності до самовираження через мистецькі форми діяльності. Хореографічне мистецтво, поєднуючи музику, пластику, ритм і візуальну виразність, створює сприятливі умови для гармонійного розвитку особистості молодшого школяра, сприяє розкриттю його творчого потенціалу та формуванню емоційного інтелекту. У цьому контексті особливе значення мають педагогічні умови, здатні забезпечити ефективне естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку через систематичне залучення до хореографічної діяльності. Акцент зроблено на поєднанні теоретичних засад і практичного впровадження педагогічних умов у сучасному освітньому просторі. Визначено особливості естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку та роль мистецтва танцю у вихованні їх художньо-естетичних якостей. Особливу увагу приділено міждисциплінарному аналізу поняття «педагогічні умови», їх структуруванню та обґрунтуванню з позицій сучасної дидактики. Розглянуто вплив хореографії як синтетичного виду мистецтва на емоційно-естетичний розвиток учнів. Описано приклади успішного впровадження педагогічних умов на практиці: створення емоційно насиченого освітнього середовища, активізація творчої ініціативи учнів і професійне зростання педагогів. У роботі підкреслено важливість інтеграції інноваційних технологій, художньо-педагогічних методик і особистісно-орієнтованого підходу в навчанні молодших школярів. Наведені висновки є підґрунтям для подальших досліджень у сфері естетичного виховання та хореографічної освіти.

Ключові слова: естетична культура, молодші школярі, хореографія, педагогічні умови, мистецьке виховання, освітній процес.

The article substantiates that the development of aesthetic culture in primary school children is a vital component of modern education, as it ensures the formation of a holistic worldview, emotional sensitivity, aesthetic taste, and the ability to express oneself through artistic activities. Choreographic art, combining music, plasticity, rhythm, and visual expressiveness, creates favorable conditions for the harmonious development of a child's personality, contributes to the realization of their creative potential, and fosters emotional intelligence. In this context, pedagogical conditions play a crucial role in enabling effective aesthetic education of young learners through systematic engagement in choreographic activities. The emphasis is placed on integrating theoretical principles with practical implementation of pedagogical conditions within the modern educational environment. The article identifies the specific features of aesthetic development in younger students and the role of dance art in cultivating their artistic and aesthetic qualities. Special attention is given to the interdisciplinary analysis of the concept of "pedagogical conditions," their structure, and substantiation from the standpoint of modern didactics. The influence of choreography as a synthetic form of art on students' emotional and aesthetic development is explored. Practical examples of successfully implemented pedagogical conditions are described, including the creation of an emotionally rich learning environment, activation of students' creative initiative, and professional growth of educators. The study emphasizes the importance of integrating innovative technologies, artistic-pedagogical techniques, and a learner-centered approach in primary school education. The conclusions serve as a foundation for further research in the field of aesthetic education and choreographic training.

Key words: aesthetic culture, primary school children, choreography, pedagogical conditions, art education, educational process.

Постановка проблеми. Формування естетичної культури учнів початкової школи виступає актуальним напрямом сучасної педагогіки, адже воно забезпечує гармонійний розвиток особистості, розкриття творчого потенціалу та виховання ціннісного ставлення до мистецтва. Одним із найбільш ефективних засобів такого розвитку є хореографія, яка поєднує музику, рух, ритм і виразність, створюючи емоційно насичене середовище для формування естетичних уявлень та почуттів.

Проте в умовах сьогодення освітній процес часто демонструє дисбаланс між академічною складовою навчання та розвитком естетичних і креативних здібностей дітей. Через недостатню інтеграцію мистецьких компонентів, зокрема хореографії, у зміст початкової освіти, формування естетичних смаків і цінностей нерідко має фрагментарний характер. Водночас досвід упровадження мистецько-орієнтованих програм показує, що системне і цілеспрямоване використання хореографії як освітнього ресурсу здатне суттєво покращити емоційний клімат навчального середовища, стимулювати творчу активність учнів і сприяти їхньому духовному розвитку. Отже, постає потреба в системному визначенні педагогічних умов, які забезпечують результативність хореографічної освіти в початковій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання естетичного виховання школярів активно досліджувалися як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці (К. Ушинський, В. Сухомлинський, Ж.-Ж. Руссо). У сучасній науці значний внесок у вивчення проблематики зробили Л. Масол, Н. Миропольська, І. Ткаченко, О. Комаровська, які обґрунтовують роль мистецтва в особистісному розвитку дитини. Дослідники, зокрема В. Бутенко, Н. Терещенко, Ю. Гончаренко, звертають увагу на важливість визначення педагогічних умов у контексті реалізації мистецької освіти. Проте недостатньо уваги приділяється саме теоретико-прикладному аспекту формування естетичної культури через хореографію у молодшому шкільному віці.

Мета статті – визначити теоретичні засади та розкрити практичне впровадження педагогічних умов формування естетичної культури молодших школярів засобами хореографії.

Виклад основного матеріалу. Естетична культура молодших школярів формується як результат впливу емоційного, сенсорного й художнього досвіду, отриманого у взаємодії з мистецтвом. У цьому віці діти особливо сприйнятливі до краси, мають розвинене почуття новизни, виражену емоційну реакцію та здатність до самовираження. Хореографія як синтетичне мистецтво ідеально відповідає цим особливостям, активізуючи не лише фізичну, а й емоційно-ціннісну сферу учнів.

Хореографія – це вид мистецтва, що відображає дійсність через організований у часі та просторі рух людського тіла, поєднаний із музикою, ритмом і емоційною виразністю [14]. Як педагогічне поняття, хореографія включає не лише технічну майстерність танцю, а й здатність до передачі ідей, почуттів та художніх образів через рух [15].

Мистецтво хореографії має синтетичний характер, адже поєднує в собі елементи музичного, театрального, образотворчого та літературного мистецтва. Завдяки своїй універсальності, хореографія слугує ефективним інструментом естетичного та емоційного виховання, розвитком пластичної виразності, координації, ритмічності, а також соціальних навичок – співпраці, комунікації та самопрезентації. У початковій школі хореографія відкриває дітям можливості не лише для засвоєння культурних традицій, а й для особистісного зростання, розкриття внутрішнього світу через творче самовираження [1].

Хореографічне мистецтво базується на впорядкуванні людських рухів у взаємодії з музичним супроводом. Його елементи – пластичні інтонації, ритмічні мотиви та образні рухи – запозичуються з повсякденної моторики людини, трансформуються відповідно до художніх принципів ритміки, симетрії та орнаментального мислення. Однією з найвищих форм вияву хореографії є балет, який поєднує засоби музичного та сценічного мистецтва, функціонуючи як форма музичного театру [5].

Центральним компонентом хореографічного твору є художній образ, який передається виконавцем через танцювальну лексику, композиційні рішення та сценічну динаміку. Естетичний зміст танцю виражається через пластичність рухів, тілесну виразність і змістову наповненість хореографічної структури. Метою хореографії є не лише передача художньої ідеї, але й створення емоційного впливу на глядача шляхом естетизації руху [2, с. 15].

Хореографія охоплює широкий спектр жанрів – від народно-побутового танцю та спортивно-бального до естрадного, сучасного, балету на льоду, театралізованих та масових танців. Така жанрова палітра зумовлює потребу виконавців не лише в технічній майстерності, але й у глибокому залученні до системи естетичних цінностей. Завдяки цьому розкриваються можливості для емоційного переживання, естетичного аналізу, порівняння

хореографічних образів і їх оцінки на основі індивідуального художнього досвіду та смакових орієнтирів. Створення цілісного й оригінального сценічного образу потребує від виконавця творчого підходу, естетичної чутливості та здатності до самовираження через танець [4, с. 99].

У межах даного дослідження хореографічне мистецтво розглядається як особливий простір розвитку, у якому забезпечується гармонійне й багатовимірне формування естетичної культури школярів. Заняття хореографією створюють умови для активного включення дитини в освітній процес, що сприяє розвитку її пізнавальної, емоційно-чуттєвої, психофізичної та креативної складових. Така діяльність ґрунтується на природній зацікавленості дітей до руху, музики та емоційного самовираження.

Аналіз методичних підходів, представлених у працях Ю. Гончаренко [1], Л. Косаковської [4], Н. Терещенко [12], засвідчує актуальність використання хореографії як ефективного засобу естетичного виховання учнів. Ці дослідники акцентують увагу на ролі танцювального мистецтва у формуванні художнього смаку, розвитку емоційності, творчого мислення та чуттєвої сфери дитини в процесі створення хореографічного образу.

Хореографічна діяльність у структурі естетичного виховання молодших школярів постає як динамічний процес, що спирається на суб'єктну активність дитини й передбачає створення та інтерпретацію танцювальних форм. Така діяльність активізує емоційно-почуттєві переживання, пізнавальну активність, тілесну виразність та художню уяву, сприяючи розвитку гармонійної, чутливої до краси особистості. Головна мета впровадження хореографії в контексті формування естетичної культури полягає у збагаченні внутрішнього світу дитини та наданні їй можливості виражати себе через класичні, народні, бальні й сучасні танцювальні техніки [1].

Успішний розвиток естетико-культурної, емоційно-чуттєвої та творчо-активної сфер дитини можливий лише за умови її особистої зацікавленості у вивченні танцювального мистецтва. Саме тому мотивація до хореографічної діяльності розглядається як визначальний чинник у процесі формування естетичної культури учнів молодшого шкільного віку.

Інтеграція сучасних танцювальних напрямів в освітній процес потребує ґрунтовного відбору відповідного змісту. З педагогічної точки зору, важливо усунути рухи й пози, що можуть нести агресивний підтекст, або відтворюють дії, несумісні з гуманістичною та естетичною спрямованістю навчання (жести брутального характеру, наслідування насильства, імітація вітальних реакцій тощо). Натомість рекомендується використовувати танцювальні елементи, що мають чітке емоційно-смислове наповнення, виразну пластику та відповідають принципам художньої доцільності й естетичного виховання. Структурування танцювального матеріалу за стилістичними критеріями та створення відповідної методики сприяє розвитку у дітей естетичних орієнтирів, критичного мислення й інтересу до мистецтва руху [12].

Одним із чинників формування естетичного сприйняття хореографії та здатності до художнього судження є використання технічних засобів навчання, що розширюють можливості емоційного впливу на дитину. Традиційні інструменти – музичні центри, магнітофони та сучасні аудіовізуальні засоби – зокрема якісні фонограми, підвищують емоційну залученість учнів та стимулюють їхню творчу активність у хореографічній діяльності [9].

Важливою складовою введення дитини в простір естетичних вражень є застосування неформальних педагогічних прийомів – мистецьких бесід, відвідування концертів, перегляд вистав. Емоційно насичені враження, отримані під час виконання танців або споглядання сценічних творів, сприяють глибшому засвоєнню естетичних ідеалів, розвитку художнього смаку та здатності до інтерпретації мистецьких образів [15].

У роботі вчителя з ознайомлення молодших школярів із хореографічним мистецтвом першочерговими завданнями є: формування гуманістичного світогляду, виховання естетичних смаків і любові до мистецтва; сприяння фізичному розвитку та гармонії тіла й духу; збагачення духовного потенціалу особистості; розширення загального культурного кругозору; розвиток інтересу до танцювальної творчості; підтримка прагнення до самовдосконалення.

Естетична культура учня початкової школи є складним і динамічним феноменом, що формується внаслідок постійної педагогічної взаємодії, залучення до художньої діяльності, накопичення естетичних вражень та досвіду творчого самовираження. Вона не зводиться до фіксованого набору якостей, а визначається як результат тривалої освітньої та соціальної взаємодії, що враховує як індивідуальні особливості, так і досвід дитячого колективу. Формування естетичної культури є усвідомленим, поетапним процесом, у якому ключова роль належить учителю як організатору

освітнього середовища, що відкриває учневі можливості для творчості, спілкування та культурного самоствердження [13].

Формування естетичної культури в молодшому шкільному віці має важливе значення, оскільки саме в цей період закладаються основи гармонійної, морально й духовно розвиненої особистості. Одним із ключових засобів розвитку естетичної культури є правильно організований навчально-виховний процес, що враховує інтереси та потреби дітей. Використовуючи мистецькі методики, інтерактивні заняття та творчі завдання, вчителі сприяють розвитку уяви, фантазії та емоційної чутливості. Важливу роль відіграють уроки музики, малювання, літератури й хореографічної діяльності, які не лише розвивають творчі здібності, а й формують естетичний смак учнів [7].

Хореографія як вид мистецтва сприяє гармонійному розвитку дітей, формуванню їхнього емоційного інтелекту, творчого потенціалу та навичок самовираження. В умовах модернізації освітнього процесу виникає необхідність пошуку ефективних педагогічних умов, що забезпечать повноцінне естетичне виховання засобами хореографії.

Теоретичне осмислення поняття «педагогічні умови» дозволяє трактувати їх як сукупність психолого-педагогічних, організаційних і змістових факторів, які сприяють досягненню педагогічної мети. Вони можуть охоплювати організацію освітнього середовища, вибір форм і методів навчання, рівень підготовки вчителя та залучення ресурсів мистецтва.

Н. Ничкало розглядає педагогічні умови як обставини, від яких залежить і в межах яких здійснюється ефективний навчально-виховний процес, що опосередковується активністю особистості [8].

А. Семенова визначає їх як сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку, навчання та виховання [10].

Н. Тверезовська та Л. Філіппова пропонують педагогічні умови розподіляти на певні рівні: 1 – особистісні характеристики учасників освітнього процесу, які визначають його успішність; 2 – безпосередні обставини реалізації цього процесу [11].

Педагогічними умовами, які визначають ефективність хореографічної освіти, виступають:

– актуалізація емоційно-естетичного потенціалу мистецтва руху в освітньому процесі;

– стимулювання творчої активності та формування навичок самовираження учнів;

– формування професійної компетентності вчителя-хореографа.

Практичне впровадження першої умови реалізується через естетичне оформлення навчального простору, музичний супровід, застосування відеоматеріалів із прикладами танцювальних виступів, організацію естетичних бесід після занять.

Друга педагогічна умова – стимулювання творчої активності та формування навичок самовираження учнів – досягається шляхом використання імпровізаційних вправ, створення авторських танцювальних композицій, проведення вистав, конкурсів, майстер-класів, що залучають дітей до мистецької діяльності.

Третя умова – підвищення фахової компетентності педагога – передбачає участь у семінарах, тренінгах, впровадження інноваційних методик навчання, розвиток рефлексивного підходу до власної практики.

Важливо, щоб зазначені умови впроваджувалися в системі: на рівні змісту, технологій та педагогічної взаємодії. Саме поєднання теоретичних орієнтирів і практичної діяльності дозволяє досягти стабільних результатів у формуванні естетичної культури молодших школярів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування естетичної культури молодших школярів засобами хореографії є багатокомпонентним процесом, що потребує цілеспрямованих педагогічних впливів. Обґрунтовані в дослідженні педагогічні умови мають теоретичне підґрунтя та успішно реалізуються в освітній практиці. Їх впровадження сприяє розвитку естетичної чутливості, творчих здібностей, ціннісного ставлення до мистецтва та культури. Перспективи подальших досліджень пов’язано з розробленням методичних рекомендацій для вчителів хореографії та вивченням впливу цифрових технологій на ефективність естетичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко Ю. В. Формування естетичного ставлення молодших школярів до хореографічної діяльності. *Педагогічні науки: теорія та практика*. 2023. № 2. С. 42–45.

2. Драч Т. Класична хореографія як засіб формування хореографічних навичок у повітряній акробатиці та пілонному спорті. *Молодий вчений*. 2022. № 11 (111). С. 14–17.

3. Комаровська О. А., Просіна О. В. Мистецька освіта: вектори реформування. *Вісник НАПН України*. 2020. 2 (1). С. 1–6.

4. Косаковська Л. П. Формування художньо-естетичних потреб особистості засобами хореографічного мистецтва. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. № 7. DOI: 10.59694/ped_sciences.2024.07.098.

5. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.

6. Миропольська Н. Є. Естетико-виховні технології: теоретичні передумови дослідження. *Мистецтво та освіта*. 2015. № 3. С. 2–7.

7. Московчук Л. Естетичне виховання молодших школярів як чинник формування духовності особистості. *Педагогічна освіта : теорія і практика*. 2018. Вип. 25 (2). С. 185–190.

8. Професійна освіта: словник: навч. посіб. уклад. С. Гончаренко, та. ін. ; за ред. Н. Ничкало. К. : Вища шк., 2000. 380 с.

9. Рацул А. Естетичне виховання учнів : теоретичний аспект. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2009. Вип. 29. С. 206–212.

10. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 220 с.

11. Тверезовська Н., Філіппова Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». *Нова педагогічна думка*. 2009. № 3. С. 90–92.

12. Терешенко Н. В. Формування естетичної культури учасників колективу бального танцю. *Художні практики та мистецька освіта у 238 кроскультурному просторі сучасності*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2017. С.148–150.

13. Ткаченко І., Шуо Л. Музично-естетична культура школярів: теоретичні аспекти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 2 (126). С. 41–48.

14. Тодорова В. Г. Хореографічна підготовка в техніко-естетичних видах спорту : монографія. Львів : ЛДУФК, 2018. 252 с.

15. Федоришин В. І. Педагогічні засади розвитку творчих здібностей дітей засобами музики і хореографії. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2024. № 1 (92). С. 41–48. DOI: 10.32405/2309-3935-2024-1(92)-41-48